

Elvira från Colombia vår första doktor på totalförsvaret

Elvira Kaneberg hamnade av en slump i logistiken. Hon intresserade sig för civilmilitär samverkan, började studera och hittade bakom en sedan länge stängd dörr resterna av det gamla totalförsvaret. Hon letade efter viss möda fram nyckeln till dörren. I dag står många i kö för att komma in i det bortglömda rummet. Men Elvira Kaneberg var först. Och nästa år disputerar hon i ämnet.

Att Elvira Kaneberg skulle doktorera om krisberedskap och civilt försvar är också en av livets märkliga tillfälligheter. Hon är från Colombia i Latinamerika. För nästan trettio år sedan träffade hon sin blivande man, Håkan, vid friidrottstävlingar i Reno, Nevada i USA. Håkan Kaneberg var då en av Sveriges bästa medeldistanslöpare och 1981 flyttade Elvira till Sverige och gifte sig med Håkan. Elvira fortsatte med idrotten. Tillsammans med Håkan var hon tränare i Spårvägens friidrottsklubb. Hon har sprungit flera maratonlopp och kör milen ett par gånger i veckan.

Är man envis och tålmodig orkar man också att skapa sig en ny tillvaro, bilda familj och kombinera studier med arbete. I jämförelse med Elviras långa resa för att bli doktor är väl ett maratonlopp bara som en promenad i parken.

– Jag slutade aldrig att läsa och gick om hela gymnasiet på kvällarna för att lära mig språket ordentligt och sedan blev det en

civilekonomexamen vid Stockholms universitet. Parallellt med att jobba, sköta hemmet och träna mig själv och andra idrottare.

Första arbetet som civilekonom var på Bombardier, tidigare Adtranz Signal där hon arbetade med projekt inom området signalsystem för tåg. Efter tre år blev det Försvarets materielverk, FMV. Flyg och flygtransporter. Controller och projektledning och med tiden chef inom logistiksystem.

Och så kom vägvalet. Forskning eller chefskarriär? För arbetsgivaren FMV fanns inte både och.

– Jag fick möjlighet att förkovra mig i militär logistik på Jönköpings universitet via ett samarbete med FMV. Det var på heltid och efter två år tog jag en masterexamen. Då hade jag blivit intresserad av att forska vidare inom områden som rörde humanitär logistik, kommersiell logistik och humanitära insatser. Jag kunde se brister och möjligheter inom samverkan mellan civila och militära aktörer. Det fanns olika kulturer och olika

typer av ledarskap. Jag ville forska vidare, men mina dåvarande chefer vid FMV tyckte att det räckte med studier. Vill du studera vidare får du flexa, studera på fritid och ge upp chefskarriären. Och studierna får du bekosta själv.

– För mig var valet givet. Jag arbetade som projektledare på FMV och gick på doktorkurserna på min fritid. Under resan har jag fått stöd och inspiration av kollegan Per Skoglund som också doktorerade vid Jönköpings universitet och senare från brigadgeneral Mats Ström, under en period chef för min avdelning, som efter det att jag presenterat mitt forskningsförslag gett mig sitt fulla stöd och möjlighet att arbeta vidare med forskningen som en del av mitt ordinarie arbete. Och nu har jag snart gått i mål. Avhandlingen består av fem artiklar. Jag visade överste Mats Klintäng, som är ansvarig för civilt försvar på Högkvarteret, vad jag gjort. Klockrent, sade han.

– Och äntligen tror jag också att intresset för dessa frågor ökat inom både försvarsorganisationer och andra myndigheter.

Brister och möjligheter Grunden i Elvira Kanebergs forskning är hur samhället skyddar människor och viktiga infrastrukturer.

– I dag har vi krisberedskap som är den civila delen i fred. Den andra beredskapen är den militära. Men det går inte att ha två parallella system som inte är koordinerade. En viktig fråga är hur Försvarsmakten ska stödja det civila samhället – om det ens går. Krisberedskap blev ett begrepp på allvar efter tsunamin. Sju viktiga områden pekades ut. Man talade om samordning och samverkan. Och samtidigt så minskade den militära beredskapen. Terrordåden i USA elfte september 2001 förändrade bilden. Hur påverkas Sverige av terrorattacker, organiserad brottslighet, cyberattacker och klimatförändringar? Utvecklade länder har insett att det största hotet mot samhället är

att infrastrukturen angrips. En attack mot infrastrukturen kan få stora konsekvenser för många människor för lång tid framåt. Viktiga områden som till exempel, el, it, sjukvård, transporter, livsmedel pekades ut som vitala att försvara och för varje område utsågs en ansvarig myndighet. Ledningen skall ske enligt olika principer som närhet, likhet och ansvar.

– Och där är vi nu. Systemet skall gälla för alla typer av kriser och hot inräknat ett väpnat angrepp. Har försvaret förmågan att samverka med andra myndigheter, kommersiella aktörer och frivilligorganisationer för att ge bästa möjliga stöd till det civila samhället i samband med en kris? Det finns inget rätt eller fel här. Men det finns, som det brukar heta, en stor potential för förbättringar.

Elvira Kaneberg har hittat många brister och möjligheter.

– Transporterna är mycket känsliga, lik-

Foto: Jan-Var Askefin

I valet mellan en chefskarriär på FMV eller fortsatta studier valde Elvira Kaneberg det senare. Nu har hon snart gått i mål och blir doktor på hur samhället skyddar människor och viktiga infrastrukturer. Det som vi till vardags kallar totalförsvar.

som tillgången till mat, vatten och medicin. Marknaden håller oss med mat. Det är några få stora företag som har ansvaret. De säger till mig att vi har infrastrukturen, men ingen har frågat oss om vi ska ha någon beredskap för samhället. Företagen har en beredskap – för att hjälpa varandra i kriser. Varför har man inte pratat om det här frågar jag mig? Vårt dricksvatten blir inte rent av sig självt. Det måste renas. För det behövs kemikalier. De importeras från utlandet. Vi har bara råvaror för att tillverka kemikalier från några dagar till ett par veckor och vi har bara kemikalier i lager för ett par veckors behov. Det tycker jag är en skrämmande insikt.

Nationell strategi – Vi har sett problemet, men har ingen lösning. Jag efterlyser en nationell strategi för säkerhet och försvar där alla aktörer är inblandade. Vi skulle kunna ha ett organ nära regeringen med en stab av specialister. Här skulle prioriteringarna göras och pekas med hela handen. I Sverige har samverkan som inte fungerar blivit en broms. Om vi kan skilja mellan strategi och politik så är det kanske här som den så omtalade plan B finns. Det skulle bli en bättre civilmilitär samverkan. Nu överskattar både den civila och militära delen den andra sidans förmåga. Det finns en gråzon mellan kris och krig som gör att vi inte kan ha lika system för olika typer av kriser. Hotet är mer fragmenterat än förr och ingen vet exakt vad hotet är och det kanske vi heller aldrig får veta. Men vi borde kunna skapa ett system som har bättre förutsättningar att möta det okända än i dag. I stället har vi låst oss vid våra förmågor i olika hotnivåer.

– Ansvarsprincipen gör att myndigheter är känsliga för att kritisera andra myndigheter. Man får inte lägga sig. Var och en ska sköta sig själv. Myndigheten för smhällsskydd och beredskap, MSB har fått en svår uppgift. Myndigheten saknar fullt mandat. Det behövs samverkan och strukturer för att möjliggöra en bättre beredskap för kända och okända hot.

I sin forskning har Elvira Kaneberg bland annat studerat krisberedskap och civilmili-

tärt samarbete i Kanada, Finland, Island och Polen. De har samtliga kommit långt och de har olika drivkrafter. I korthet beskriver Elvira Kaneberg länderna så här:

■ Kanada är oerhört duktigt på civilmilitärt samarbete. Krisberedskapen är nära regeringen. Det finns en stab av specialister som hela tiden värderar hot. Det som driver krismedvetandet är bland annat klimatförändringar och naturkatastrofer.

■ Finland har behållit sitt totalförsvar. Landet är importberoende och lägger upp buffertlager av viktiga varor som till exempel medicin. Totalförsvarets ledning finns nära regeringen. Tolv viktiga områden har pekats ut som måste fungera. Drivkraften är naturligtvis historien. I Finland är andra världskriget inte glömt.

■ Island har ingen militär och krisberedskapen bygger helt på det civila samhället. Lever man på en vulkanö så inser varje islänning vad som kan hända. Det finns förberedda planer på att evakuera befolkningen på fyra timmar.

■ Polen förlitar sig till största delen på militären. Den civila delen är liten, men man kan växla tyngdpunkt mellan civilt och militärt. Liksom i Finland är historien drivande. Med ett Ryssland som upplevs som hotfullt är det förflutna inte långt borta.

Elvira Kaneberg har också studerat olika typer av aktörer.

– Försvarets frivilliga organisationer ska stödja såväl den civila krisberedskapen som det militära försvaret. Den civila delen av försvaret överöser de frivilliga med blanketter. De frivilliga säger att de är här för verksamheten och inte för administrationen. Risker är att grunder, ambitioner, resurser och engagemang spolats bort i blankettflooden.

– Alla de resurser inom Försvarsmakten som skulle behövas för civilt försvar är i dag inte med som en del i krisberedsakapsplaneringen vilket är ganska allvarligt.

– De statliga verken i det gamla totalförsvaret och till stor del ersatts av företag och en del är inte ens svenska. Hur ska man få med dessa aktörer i systemet? ●

Ny strategi för ny syn på säkerhet

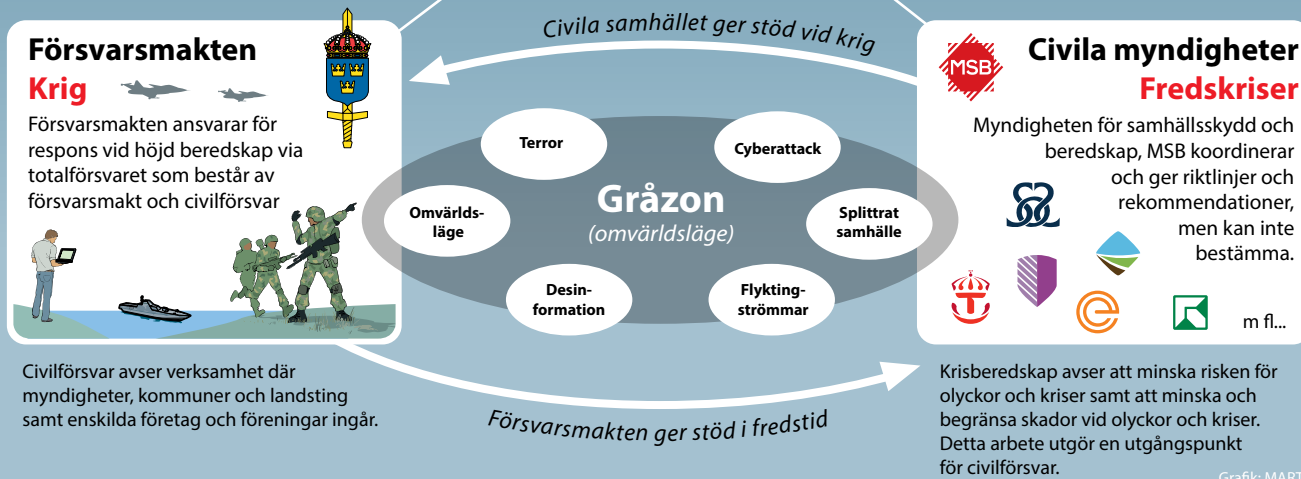
Dagens fred, kris och krig är ett behändigt sätt att paketera hoten på därför att det finns olika lagar för olika lägen. Men i den alltmer komplexa hotbilden kan en cyberattack leda till en samhällskris utan att man vet vem som är avsändaren. När avsändaren blir känd är det för sent att växla om.

Så ser det ut idag

Problemet är att det idag finns två parallella system. Ett för krig och ett för kriser i fred. Krig tas om hand av Försvarsmakten. Övrigt av myndigheter för kris och beredskap.

Samordning på departementsnivå

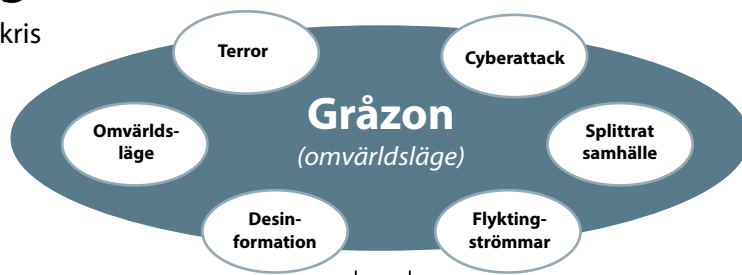

Grafik: MARTIN EK

Att hantera gråzonen

Om det visar sig att en kris orsakas av en stat kan inte längre freds-systemet hantera krisen.

Istället för att utgå från att fredskriser enbart hanteras av civila myndigheter eller att krigshandlingar enbart är en fråga för Försvarsmakten, kan man utgå från den totala komplexa och splittrade hotbilden och göra olika strategier.

Försvarsdepartementet
FM • FMV • FOI

Justitiedepartementet
MSB • Polisen
Regional och lokal civil ledning

Finansdepartementet
Finansiering och prioriteringar för att säkerställa en strategi för att möta alla typer av hot och kriser

Samordning och gemensam syn på hotbilden skulle öka vår förmåga att hantera kriser och krig